

и давали нову ноту реалностима које је формирало друштво, било оно паганско, било хришћанско. Октавијев покушај да накалеми хришћанско уверење на римско мисаоно тле, формирано од стране античких философа, најбољи је показатељ тога. Међутим, дело *Октавије*, свакако, треба да буде актуелизовано у савременом свету с циљем да подстакне на размишљање не само противнике хришћанства, већ саме хришћане, који су, чини се, сами себи највећи противници. Читајући *Октавија* савремени хришћани треба да се запитају да ли су, у односу на хри-

шћане о којима пише Марко Минуције Феликс, назадовали, претворивши се у незнабошце против којих је писао сам аутор? Да ли би хришћани, између 2. и 3. века, који су своју веру сведочили својим животима, били поносни на нас и у којој мери? Можемо ли кренути корацима раних хришћана и нашу веру посведочити нашим начином живота? Одговори на та питања били би актуелизација *Октавија* и награда Слободану Продићу за труд и рад при издавању поменутог дела.

Ђорђе Гојић

## Thomas Buchheim, *Gottesbeweise als Herausforderung für die moderne Vernunft*

Tübingen : Mohr Siebeck, 2012.  
(Collegium Metaphysicum; 4).

### Докази о постојању Бога као изазови за модерни ум

Једнозначно сучељење ума и религије делује, након критике религије у 19. веку и критике ума у 20. веку, философски наивно и историјски непросвећено. Тиме сасвим нови сноп светлости пада на пројект о доказима о постојању Бога (*Gottesbeweise*), које су чиниле представе о Богу у општем мишљењу, како у религији тако и у философији, аргументативно пријемчивим.

Овде је реч о прилозима аутора као што су Свен Андерсен, Томас Бухајм, Маркус Ендрес, Маркус Габријел, Јенс Халфвезен, Фридрих Хермани, Гунар Хендрикс, Аксел Хитер, Кристијан Илес, Антон Фридрих Кох, Армин Крајнер, Џон Лесли, Матијас Луц-Бахман, Фридо Рикен, Фридерике Шик, Ролф Шенбергер, Кристоф Швобел, Роберт Шпеман, Ричард Свинбурн, Петер ван Инваген.

Докази о постојању Бога су доиста изазов – и то не само за модеран ум, већ за философско мишљење у посебном смислу. Погледа ли се шта заправо може да значи доказати егзистенцију или извесно својство Бога, то ће убрзо постати јасно, да је са тим непосредно везано и постављено питање ограничености ума. Изненађујуће је да се и данас – или поново – размишља о проблему доказа о постојању Бога, као да постоји претпоставка да се логичким операцијама нешто као што је постојање Бога може доказати.

Кантова деструкција класичних доказа о постојању Бога је водила, макар унутар философије, дугој апстиненцији. Кант је у трансценденталној дијалектици формулисао своју критику чистог ума сходно којој су познати докази о постојању Бога из спекулативног ума означени као једино могући, иако су сва три, тврди Кант, недовољни, те једини прави доказ треба тражити унутар природне теологије, као „морални доказ“ о егзистенцији Бога. Такав доказ је, вели Кант, изводив. У актуелној атеистичкој пропаганди, као на пример Ричард Довкинској теорији, класични докази о постојању Бога су напосто дангуба, те је свака брижљива реконструкција аргумената изостављена или је пропраћена са оштром полемичком дикцијом.

Новији покушаји, који су из публицистичких разлога као докази о постојању Бога уопште озна-

чени, не могу бити сматрани као логично уверљиви. Овде је реч о такозваном „доказу из граматике“, истиче Роберт Шпеман, један од најпознатијих савремених филозофа Немачке. Али и мимо тога, они стоје у једној дугој традицији. Шпеман се пита какво је то Биће/Апслут у погледу савременог вакуума који производи „нови атеизам“. Са једне стране и религиозни фундаментализам, као и нови атеизам, показују несјединивост ума и религије. Аутори налазе да је то „продуктивна прилика“ да се однос ума и религије тематизује на нови начин и залажу се за једну опцију тог односа, као изазов.

Ова књига има за циљ да приведе читаоца новој рефлексiji појма Бога и доказа о Божијој егзистенцији. Реч је о онтолошким, космолошким и емпиријско-теолошким односно физико-теолошким доказима. У теоријском језику осећа се јаки уплив англосаксонске философије, те се уместо „доказа“ говори о „аргументима“.

Ко се жели, на високом нивоу, упустити у дискурс о контраверзним формама доказа о постојању Бога, тај се има рашта латити ове књиге која је и теолозима и филозофима драгоцен путоказ, не само у историју овог проблема, већ и у небројена референцијална упутства за специјалне аспекте у вези са овим фундаменталним проблемом.

*Зоран Андрић*